

BALIO SRUOGOS PUBLICISTIKA LIETUVOS DIENRAŠTYJE 1919–1924 M.

LAIMA ARNATKEVIČIŪTĖ

Balys Sruoga, išskirtino talento ir likimo poetas, dramaturgas, romanistas, dėstytojas, yra ir daugelio straipsnių autorius. Algio Samulionio teigimu, vien straipsnių apie teatrą ir spektaklių recenzijų jis yra parašęs daugiau kaip šimtą¹. Ne mažiau, gal net daugiau jų parašyta literatūros, švietimo, kultūros, visuomeninio gyvenimo klausimais, taip pat kelionių išpūdžių, feljetonų. Pasirašinėdavo juos įvairiais slapyvardžiais, kurių turėjo daugybę. Kartais pasirašydavo ir realiai egzistavusių asmenų pavardėmis, tad nežinia, ar visi jo slapyvardžiai iššifruoti, ar ne. Samulionis teigia, kad „nei šiandien, nei turbūt ateityje niekas negalės būti tikras, jog žino visus Sruogos slapyvardžius ar surinko pilną jo straipsnių bibliografiją“². Nemažai straipsnių, dažniausia mokslinio pobūdžio, yra pasirašęs savo vardu ir pavarde.

Straipsnis parengtas vykdant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Balio Sruogos elektroninis laiškų (1911–1947) archyvas“ (sut. Nr. LIP-017/2016).

---

¹ Algis Samulionis, „Teatro vizija, teatro kasdienybė“, in: Balys Sruoga, *Raštai*, t. 10: *Teatro kritika, 1911–1929*, sudarė Algis Samulionis, parengė Donata Linčiuvienė, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005, p. xi.

² *Ibid.*, p. xii. Pavyzdžiui, laikui bėgant buvo patikslinta vieno slapyvardžio identifikacija – tarp Sruogos slapyvardžių Samulionis pateikė slapyvardį *Nezablockis*, kuris ilgą laiką buvo priskiriamas rašytojui, remiantis juo pasirašyto straipsnio tematika ir stiliumi, nors pridūrė, kad „[g]alutinis slapyvardžio priskyrimas B. Sruogai dar kelia abejonių“ (Algis Samulionis, *Balio Sruogos raštų bibliografija*, Vilnius: Lietuvos TSR Mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 1970, p. 212). Tuo metu Sruogai buvo priskirti šie pseudonimu *Nezablockis* pasirašyti straipsniai: „Zablockio kalambūrai“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1929-04-21, Nr. 88, p. 4–5; „Laiškas į redakciją. Atsakymas p. Zablockiui-Sruogai“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1926-05-01, Nr. 97, p. 4. Po keliolikos metų Julius Būtėnas atskleidė, kad *Nezablockio* slapyvardžiu prisidengęs su Sruoga, pasivadavęs *Jurgiu Zablockiu*, polemizavo literatūros kritikas ir vertėjas Jurgis Jocaitis, kuris 1973 m. apie tai prisipažinęs Leonui Gudaičiui ir Aleksandrui Žirguliui; plačiau apie tai žr. Julius Būtėnas, „[Balio Sruogos mistifikacijos]“, in: *Apie lietuviškuosius slapyvardžius: Straipsnių rinkinys*, sudarė ir parengė Jonas Mačiulis, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2008, p. 61–66.

Publicistika kultūros ir visuomeninio gyvenimo klausimais, apimanti daugiau nei trijų dešimtmečių laikotarpį nuo 1913 iki 1946 m., – tai Sruogos straipsnių dalis, kuri mažiausiai žinoma ir plačiajam skaitytojų ratui. Straipsniai literatūros, teatro temomis, recenzijos jau paskelbti Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidžiamuose Balio Sruogos *Raštuose*³, tad prieinami kiekvienam besidominčiam rašytojo kūrybinio palikimu, tuo tarpu likusioji publicistikos dalis dar tebėra išsibarsčiusi periodinėje spaudoje⁴, o rankraščiais ar mašinraščiais teišlikusi įvairiuose archyvuose⁵. Suprantama, kad ji ir mažiausiai tyrinėta. Apie Sruogą kaip publicistą šiek tiek galima rasti Samulionio monografijoje *Balys Sruoga*⁶ ir bibliografijos sąvade *Balio Sruogos raštų bibliografija*⁷, Leono Gudaičio studijose *Platėjantys akiračiai* ir *Laiko balsai*⁸, tačiau tai tik pabiros žinios, ne išsamūs tyrimai. Simptomatiška, kad *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* paskelbtame Valdemaro Serapino straipsnyje „Publicistika“ Sruogos pavardės nėra⁹. Jo publicistika iš tiesų dar tebelaukia savo tyrėjo.

Sruogos kaip publicisto talentas, angažuotumas šiam žanrui ir kultūros temoms ėmė skleisti dar jam mokantis Panevėžio realinėje mokykloje

³ Balys Sruoga, *Raštai*, t. 6: *Literatūros kritika, 1911–1923*, parengė Algis Samulionis, Rimas Žilinskas, redagavo Donata Linčiuvienė, Rimas Žilinskas, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001; Balys Sruoga, *Raštai*, t. 7: *Literatūros kritika, 1924–1929*, parengė Algis Samulionis, Rimas Žilinskas, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001; Balys Sruoga, *Raštai*, t. 8: *Literatūros kritika, 1930–1947*, parengė Algis Samulionis, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002; Balys Sruoga, *Raštai*, t. 10: *Teatro kritika, 1911–1929*; Balys Sruoga, *Raštai*, t. 11: *Teatro kritika, 1930–1947*, sudarė Algis Samulionis, parengė Donata Linčiuvienė, redagavo Donata Linčiuvienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006.

⁴ Pirminius Sruogos publicistikos registravimo ir bibliografavimo darbus yra atlikęs Samulionis rengdamas *Balio Sruogos raštų bibliografiją* (1970) ir Sruogos *Raštus*, aiškina-masis jo slapyvardžius.

⁵ Daugiausia Sruogos rankraščių yra saugoma Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Rankraščių skyriuje, taip pat jų yra Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejaus archyve, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriuje.

⁶ Algis Samulionis, *Balys Sruoga*, Vilnius: Vaga, Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 1986, p. 30–34, 100–102, 129–131.

⁷ Algis Samulionis, „Pratarmė“, in: Algis Samulionis, *Balio Sruogos raštų bibliografija*, p. 3–7.

⁸ Leonas Gudaitis, *Platėjantys akiračiai: Lietuvių literatūrinė spauda 1904–1917 metais*, Vilnius: Vaga, 1977, p. 142–143; Leonas Gudaitis, *Laiko balsai: Lietuvių literatūrinė spauda 1918–1923 metais*, Vilnius: Vaga, 1985, p. 46–47, 61–62, 118.

⁹ Valdemaras Serapinas, „Publicistika“, in: <https://www.vle.lt/Straipsnis/publicistika-76883>.

(1906–1914). Tai sutapo su tautiniu ir kultūriniu pakilimu visoje Lietuvoje, kai, panaikinus spaudos draudimą, ėmė atgimti teatras, į mokyklas pamažu grįžo lietuvių kalba, pradėjo eiti pirmasis lietuviškas dienraštis *Vilniaus žinios* (1904), kuri 1909 m. pakeitė *Lietuvos žinios*. Kai po metų išėjo pirmasis šio dienraščio priedas moksleiviams – žurnalas *Aušrinė*, su pertraukomis ėjęs 1910–1914, 1917, 1919–1926 ir 1931–1933 m., Sruoga buvo keturiolikos – smalsus, kritiškas, nonkonformistas, daug skaitantis ir laikantis tai vienu iš savišvietos būdų, jaunimo problemoms neabejingas „aušrininkų“ draugijos narys. Rygoje tuo metu ėjo populiarius visuomenės, literatūros, politikos ir ekonomikos laikraštis *Rygos naujienos* (1909–1915). Būtent šiuose leidiniuose Sruoga ir debiutavo: *Lietuvos žiniose* – kaip kultūrinių draugijų gyvenimo apžvalgininkas¹⁰, *Aušrinėje* – kaip kultūrinio gyvenimo dalyvis, stebėtojas, kritikas¹¹, *Rygos naujienose* – kaip ironiškų poleminių straipsnių ir feljetonų autorius¹². Visus šiuos debiutus jungė pastanga nušviesti aktualiausius to meto įvykius, koncentruojantis į moksleiviškas problemas, asmenybės saviugdą, mokinių ir mokytojų santykius, mokslo ir demokratijos, žinojimo ir tikėjimo santykį, viską persunkiant asmeniniu vertinimu, vienur išreiškiamu trumpa replika, kitur kiek ilgesniu komentaru.

Vis dėlto ar publicistika buvo Sruogos pašaukimas? Jo prasitarimai verčia tuo abejoti. Dirbdamas *Lietuvos* oficioze laiškuose Vandai Daugirdaitei Sruoga guodėsi dūštas tiek nuo kabinetinio darbo („Kokiuo vargu aš atsėdėjau redakcijoje tas šešias valandas! Ir, rodos, kažką atiduočiau, kad tik laukų kvapu paalsuoti, kad tik krūtinėj būtų lengva – ir platu“¹³), tiek nuo rutiniškų, kūrybai neįkvepiančių problemų gausos („Mano gyvenimas, kuriuo aš turiu dabar gyventi [...], – tai vien tiktai įkyrus, liūdnas šiokiadienių reikalų verpetas ir kad aš visas dabar, ir mano mintys, ir supratimai, ir sąvokos – visa

¹⁰ Šelmis Plunksnadraskis, „[Visuotinis Panevėžio „Aido“ draugijos Susirinkimas...]“, in: *Lietuvos žinios*, Kaunas, 1913-04-09, Nr. 42, p. 2–3, rubrika: „Iš draugijų gyvenimo“; Šelmis Plunksnadraskis, „[Vabalninkas. Birželio 23 d. čia...]“, in: *Lietuvos žinios*, Kaunas, 1913-06-29, Nr. 76, p. 2–3, rubrika: „Iš draugijų gyvenimo“; Šelmis Plunksnadraskis, „Kas mums rašoma“, in: *Lietuvos žinios*, Kaunas, 1913-07-11, Nr. 81, p. 2–3.

¹¹ Šelmis Plunksnadraskis, „Senoji giesmė“, in: *Aušrinė*, Kaunas, 1913, Nr. 26, p. 153–154; Šelmis Plunksnadraskis, „Dėliai straipsnio „Ex oriente lux““, in: *Aušrinė*, Kaunas, 1914-04-25, Nr. 3 (31), p. 92–93.

¹² Šelmis Plunksnadraskis, „Jakštas nepavelija“, in: *Rygos naujienos*, Ryga, 1913-06-01, Nr. 22, p. 3.

¹³ Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, Kaunas, 1919-06-??, in: *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Bibliotekos rankraštynas* (toliau – LITI BR), f. 53, b. 656, l. 2r; cit. iš: Algis Samulionis, *Balys Sruoga*, p. 103.

tokios mažos, tokios šiokiadienės, tokios liūdnos¹⁴). Net studijų Miunchene laikotarpiu, kai per dvejus metus „išspausdino ne mažiau kaip šešiasdešimt straipsnių“¹⁵, prisipažino pajutęs „kažkokį neišpasakytą pasibjaurėjimą visiems straipsniams, feljetonams, kuriuos iki šiol rašiau ir verčiau“¹⁶. Tačiau neabejotinai tai buvo dalyvavimo viešajame gyvenime forma ir pragyvenimo šaltinis. Patikimesnis nei poezija ar proza, ypač kūrybinio kelio pradžioje. Tiesa, atimantis energiją nuo kūrybos, kuriai reikia polėkio, laisvės, įspūdžių. Didelė tikimybė, kad, matant visuomenės vangumą ir valdininkų nekompetentingumą ar nenorą dirbti, stebint sunkią meno, kultūros žmonių gyvenimo realybę, kilo dalies jo publicistikos straipsnių ironija ir sarkazmas.

Ką Sruogos publicistika, nutolusi beveik ištisu šimtmečiu, gali pasakyti šiuolaikiniam skaitytojui? Ji pateikia to meto kultūrinio, literatūrinio, politinio gyvenimo skerspjuvį, suteikia galimybę stebėti, kaip kito mūsų literatūrinė kalba, kristalizavosi publicistikos žanrai, paties Sruogos stilius. Dar vienas Sruogos publicistikos unikalumas, išplaukiantis iš jo įžvalgų ir laiko imties, – ji yra mūsų veidrodis. Nereikia ypatingo atidumo, kad pamatytume, kiek nedaug per tą šimtmetį pakito mūsų sąmonė, santykiai, prioritetai, vertybės ir gudrybės.

Kadangi viename straipsnyje neįmanoma aptarti gausios rašytojo publicistikos, plačiau apžvelgsime dienraštyje *Lietuva* 1919–1924 m. paskelbtus publicistinius straipsnius, keliant sau uždavinį bent punktyriškai atskleisti jų savitumą, temų, žanrų ir stilių įvairovę. Tai laikotarpis, apimantis pirmuosius penkerius *Lietuvos* gyvavimo metus. Rašytojas tuo metu dirbo Spaudos biure Kaune, vėliau – šio laikraščio redakcijos vedėju, dalyvavo „Vilkolakio“ klubo veikloje, Lietuvos meno kūrėjų draugijoje, literatūriname gyvenime. 1920 m. Lietuvos meno kūrėjų draugijai išrūpinus vienkartinę pašalpą, Miuncheno universitete studijavo slavų filologiją, meno ir vokiečių literatūros istoriją (1921–1924) bei toliau rašė laikraščiu. Visos tos veiklos plėtė jo interesų lauką, akiratį, lavino stilių. Tyrimui pasirinkti minėto laikotarpio straipsniai: „Miestų atstatymo reikalu“¹⁷, „Lietuvos

¹⁴ Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, Kaunas, 1919-05-27, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 459, l. 2r; cit. iš: Algis Samulionis, *op. cit.*, p. 102. Čia ir toliau cituojami Sruogos tuometinėje spaudoje skelbti tekstai minimaliai redaguoti pagal dabartinės kalbos nuostatas, taisytos korektūros klaidos.

¹⁵ Algis Samulionis, *op. cit.*, p. 129.

¹⁶ Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, 1923-03-19, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 669; cit. iš: Algis Samulionis, *op. cit.*, p. 129.

¹⁷ Padegėlis Kasmatė, „Miestų atstatymo reikalu“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1919-06-21, Nr. 131, p. 1.

atstatymo reikalu“¹⁸, „Tadui Daugirdui paminėti“¹⁹, „Iš mūsų kultūros laimėjimų“²⁰, „Iš gatvės filosofo pasidavymų“²¹, „Laurui Stuokai Gucevičiui paminėti“²², „Iš gatvės filosofo pasidavymų: Nuo tų durų lig tų durų“²³, „Europos nerimastis“²⁴, „Laikraštiniško menas“²⁵, kurie atskleidžia jaunos nepriklausomos valstybės kūrimosi aktualijas, kultūros ir visuomenės sąveiką, to meto žurnalistikos ydas ir uždavinius, politinę situaciją kaimyninėse šalyse. Jie taip pat leidžia užčiuopti besikristalizuojančius publicistikos žanrus ir jų stilistiką.

Mūsų dienomis publicistikos terminą vis labiau išstumia eseistikos sąvoka. Publicistika dažniau suvokiama kaip žurnalistika, tiriamieji faktų, įvykių straipsniai, jų interpretacijos, komentarai. Kai kurie mokslininkai kaip atskirą publicistikos atmainą išskiria periodinės spaudos (laikraščių) publicistiką²⁶. Apskritai publicistikos žanras itin glaudžiai susijęs ne tik su publikavimo vieta, bet ir teksto stiliumi bei postiliais, apimtimi ir adresu²⁷. Laikraščiuose, interneto portaluose spausdinama ir kitokios stilstikos, artimesnės grožinei kūrybai, straipsnių, vadinamųjų esė. Beje, į lietuvių kalbos vartoseną esė – *esezo* – terminą įvedė būtent Sruoga, kaip svarbiausius jo bruožus išskirdamas spontaniškumą, minties punktyriškumą: „esezas,

¹⁸ Padegėlis Kasmatė, „Lietuvos atstatymo reikalu“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1919-06-25, Nr. 134, p. 1; 1919-06-27, Nr. 136, p. 1; 1919-06-29, Nr. 138, p. 1.

¹⁹ Padegėlis Kasmatė, „Tadui Daugirdui paminėti“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1919-11-25, Nr. 255, p. 2.

²⁰ Vandalissimus, „Iš mūsų kultūros laimėjimų“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1919-12-04, Nr. 262, p. 2.

²¹ Padegėlis Kasmatė, „Iš gatvės filosofo „pasidavymų““, in: *Lietuva*, Kaunas, 1919-12-17, Nr. 272, p. 2.

²² Balys Sruoga, „Laurui Stuokai Gucevičiui paminėti“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1920-01-01, Nr. 1, p. 2.

²³ Padegėlis Kasmatė, „Iš gatvės filosofo pasidavymų: Nuo tų durų lig tų durų“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1920-01-01, Nr. 1, p. 2.

²⁴ Padegėlis Kasmatė, „Europos nerimastis“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1922-07-27, Nr. 166, p. 3–4.

²⁵ Balys Sruoga, „Laikraštiniško menas“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1924-01-11, Nr. 9, p. 4–7.

²⁶ Жг. Анастасия Хромых, „Классификация функциональных стилей речи (теоретический аспект)“, in: *Филологические науки в России и за рубежом: Материалы V Международной научной конференции* (г. Санкт-Петербург, декабрь 2017 г.), СПб.: Свое издательство, 2017, p. 71–74; <https://moluch.ru/conf/phil/archive/258/13365>, (2019-08-25).

²⁷ Audronė Bitinienė, „Publicistinio stiliaus sakinio ilgis ir struktūra“, in: *Kalbotyra*, Vilnius, 1995, t. 44 (1), p. 12–19; Audronė Bitinienė, *Publicistinis stilius*, Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007.

arba [...] eskizas, – metmena arba metmuo. Nelyginant kaip plastiškojoj dailėj yra daromi *eskizai* – studijos, kuriuos dailininkas daugiausia vienu inkvėpimu, viena moja padaro [...]“²⁸. Tokių *esezų* yra ir tarp jo publicistikos, kurią būtų galima grupuoti į dvi dalis: informacinę ir meninę. Pirmajai grupei priklausytų reportažai („Vakaras iš Rytų: „Aušrininkų“ konferencijos išpūdžiai“, „Meno taryba ir kas toliau?“²⁹), informacinio pobūdžio žinutės, poleminiai straipsniai³⁰, laiškai-apybraižos³¹, analitiniai komentarai³², ir kt., antrajai – feljetonai³³. Juose rašytojas vienur rimtai, kitur ironiškai kalba apie svarbius to meto įvykius, mokslo, švietimo, moralės, meno ir pan. problemas. Informacinio pobūdžio tekstuose apie įvykčius susirinkimus, posėdžius, keliones stengiamasi kuo tiksliau, kuo objektyviau perteikti faktus (kelionių išpūdžiams, tiesa, tenka ir subjektyvumo dozė), kituose ironiškai interpretuoja konkretų įvykį, situaciją, renginį, įpročius, neadekvačius lūkesčius ar savikritikos stoką³⁴, analitinio pobūdžio straipsniuose remiamasi faktais, skirtingų kultūrų palyginimais³⁵ ir pan. Pateikdamas faktus, atitinkamai juos išdėstydamas, rinkdamasis straipsnio stilių ar žanrą, Sruoga pasiekia mažiausiai dviejų dalykų: įtaigos ir objektyvumo. Pačiais pirmais savo straipsniais angažavęsis kaip savišvietos, asmenybės savikūros šalininkas, kritikavęs mokyklą, kurioje jaunas žmogus vertinamas už gebėjimą pakartoti, bet ne mąstyti, už paklusnumą ir konformizmą, jis ir vėliau

²⁸ Padegėlis Kasmatė, „Dainius-burtininkas (Jurgis Savickis)“, cit. iš: Balys Sruoga, *Raštai*, t. 6, p. 468.

²⁹ Balys Sruoga, „Vakaras iš Rytų: „Aušrininkų“ konferencijos išpūdžiai“, in: *Aušrinė*, Kaunas, 1917, Nr. 1 (32), p. 13–15; J. Sedukonis, „Meno taryba ir kas toliau?“, in: *Lietuvis*, Kaunas, 1927-01-27, Nr. 19, p. 1–3.

³⁰ Žr. išn. Nr. 10 ir 11.

³¹ Balys Sruoga, „Laiškai apie kultūrą“, in: *Skaitymai*, Kaunas, 1923, kn. 22, p. 79–105.

³² Padegėlis Kasmatė, „Europos nerimastis“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1922-07-27, Nr. 166, p. 3–4; Balys Sruoga, „Eilinis tautininkų valdžios uždavinys“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1927-12-10, Nr. 279, p. 2–3.

³³ Šelmis Plunksnadraskis, „Rudens sapnas“, 1912–1914 (?), in: *LLTI BR*, f. 21, b. 59, 4 l.; Šelmis Plunksnadraskis, „Jakštas nepavelija“, p. 3; Padegėlis Kasmatė, „Iš gatvės filosofo pasidavadymu“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1919-12-17, Nr. 272, p. 2.

³⁴ Padegėlis Kasmatė, „Visuomenės etikos reikalu“, in: *Saulėtekis*, Kaunas, 1919-07-16, Nr. 13, p. 1–2; Ramojus, „Simfonijos orkestro“ kvotimai“, in: *Klaipėdos žinios*, Klaipėda, 1924-07-06, Nr. 127, p. 3.

³⁵ K. Bertašius, „Tiesos mintys apie kultūrą“, in: *Lietuvos keleivis*, Klaipėda, 1935-12-15, Nr. 291, p. 3; 1935-12-18, Nr. 293, p. 3; 1935-12-19, Nr. 294, p. 3; 1935-12-20, Nr. 295, p. 3; M. Žalginė, „Mažųjų tautų kultūra“, in: *Lietuvos keleivis*, Klaipėda, 1935-08-30, Nr. 200, p. 3; Padegėlis Kasmatė, „Europos nerimastis“, in: *Lietuva*, Kaunas, 1922-07-27, Nr. 166, p. 3–4.

kėlė aukštus reikalavimus tiek švietimui, tiek žiniasklaidai, tiek meno, kultūros sferoms, taip pat ir visuomenei.

Samulionis visus šiuos Sruogos straipsnius priskiria publicistikos žanrui³⁶, o detaliau skirsto tik į dvi grupes – straipsnius kultūros temomis ir straipsnius kitais klausimais³⁷. Pirmajai grupei priklausytų tekstai „Miestų atstatymo reikalu“, „Lietuvos atstatymo reikalu“, „Tadui Daugirdui paminėti“, „Iš mūsų kultūros laimėjimų“, „Iš gatvės filosofo „pasidavadyių“, „Laurui Stuokai Gucevičiui paminėti“, „Iš gatvės filosofo pasidavadyių: Nuo tų durų lig tų durų“, antrajai – analitinis straipsnis „Europos nerimastis“, apžvelgiantis politinius Vokietijos ir Prancūzijos santykius, ir žurnalistikos problemas gvildenantis straipsnis „Laikraštinių menas“. Visi kartu jie atspindi rašytojo požiūrį į kultūros ir spaudos situaciją Lietuvoje, politines peripetijas Europoje. Tokiam pasirinkimui neprieštarautų ir Audronė Bitinienė, pagal kurią publicistikos žanrų įvairovę lemia daugelis faktorių: apimtis, kalbinė raiška, komunikacinis tikslas, tematika³⁸.

Straipsnius „Miestų atstatymo reikalu“ (1919-06-21) ir „Lietuvos atstatymo reikalu“ (1919-06-29) Sruoga greičiausiai rašė inspiruotas veiklos Švietimo liaudies komisariato Meno kolegijoje, tarp kurios tikslų buvo kultūros paminklų, meno vertybių apsauga. Kaunas tuo metu buvo nualintas karo, mediniais šaligatviais ir mediniais namais. Mūriniai statiniai mieste sudarė tik per 30%. Juos reikėjo atstatyti saugant lietuviškos architektūros elementus. Abu šie straipsniai publikuoti pirmuosiuose dienraščio puslapiuose, tad neatsitiktinai stilistiškai primena programines gaires, kuriose nustatomi miestų atstatymo ir Lietuvos atkūrimo darbų prioritetai, detalizuojama jų eiga ir pan. Mintys dėstomos siekiant jas pagrįsti, lyginamos skirtingos menų rūšys (architektūra ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio, Kazio Šimonio tapyba), skirtingų valstybių (Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos) tradicijos ir patirtis, ieškoma bendrų sąlyčio taškų, sektinų pavyzdžių, o kad būtų įtaigiau, pasitelkiama retorinė kalba, aforistiškai glaustos formuluotės („Negana ieškoti toli, reikia mokėti ir arti matyti“ („Miestų atstatymo reikalu“, p. 1), „tautos kultūra yra tuomet patvari, kada jos architektūra įgauna

³⁶ Algis Samulionis, „Pratarmė“, p. 4.

³⁷ Samulionis laikosi tokio skirstymo: Sruogos darbai literatūros, folkloro, teatro, muzikos, dailės klausimais ir publicistika, kurią savo ruožtu skaido į smulkesnes grupes: straipsniai, recenzijos, anotacijos, interviu su Sruoga (žr. Algis Samulionis, *Balio Sruogos raštų bibliografija*). Panašiu principu pagal jo parengtą Sruogos *Raštų* projektą Sruogos straipsniai padalyti į dvi dalis – kultūros klausimais ir tiesiog publicistiką.

³⁸ Audronė Bitinienė, *Publicistinis stilius*, p. 81–104.

ryškaus pobūdžio“ („Lietuvos atstatymo reikalu“, 1919-06-29, p. 1), imperatyvai („Dabar, kai visą mūsų Tėvynę karo liepsnos yra atlanke, metas jau metas imti rūpintis miestų, miestelių ir kaimų atstatymu. Reikia pasirūpinti, kad atstatomieji miestai ištikrųjų atitiktų žmogaus vidaus didybei, kuris namuose gyvena. [...] // Jei šandie dar negali valstybė imtis tikslaus atstatymo darbo, tai bent privalo tučtuoju privatiškai varomą statymo darbą įstatų keliu normuoti“ („Miestų atstatymo reikalu“, p. 1).

Laikraščiniams straipsniams, ar jie būtų apžvalginiai, ar kritiniai, ar polemieniai, būdinga reiškinų, problemų analizė, nuoseklus minties plėtojimas. Lygindamas daile ir architektūrą, pateikdamas įžvalgų apie kitų tautų architektūros ypatumus, Sruoga koncentruojasi į tautos savitumo apraiškas, būtinybę ne tik ir ne tiek jas išsaugoti kaip kažką atsietą nuo gyvenimo, o integruoti į žmonių gyvenimą. Nes, pasak jo, „anglas negalėtų būti patenkintas prancūzo namuose, o prancūzas – vokiečio ar atvirkščiai“, nes jei prancūzo „namuose visų svarbiausia – salionas“, jei vokiečio gyvenimas sukasi „tyliam svetininke“, „[k]jirgizų, kalmukų visas gyvenimas supintas ir sukauptas bakūžėj palei židinį“, tai lietuvių namai paprastai „susideda iš dviejų galų – trobos (pirkios) ir svetininko (svečių kambario)“ ir būtent čia, „[t]roboj [...] gimsta pasiilgimo dainos [...] stebuklingos pasakos“ („Lietuvos atstatymo reikalu“, 1919-06-29, p. 1). Vardydamas darbus, kurių reikia imtis, kad atstatant tai, kas sugriauta ar nukentėję, būtų išsaugotas tautinis savitumas, išlaikyta estetinių ir utilitarinių funkcijų dėmė, papunkčiumi nurodomi uždaviniai – kultūrinio palikimo rinkimas, saugojimas ir tyrimai – ir jų eiliškumas: „organizuoti veikiausiai ir kuo pilniausiai [...] lietuvių kultūros palaikų“ apsaugą, „rinkti liekanas, medžiagą, [...] plačiau nagrinėti šalį pritaikomosios dailės produkcijos atžvilgiu“ („Lietuvos atstatymo reikalu“, 1919-06-25, p. 1).

Darbų ir veiklų planavimas, orientavimasis į ateitį, neužmirštant esamos situacijos ir jos diktuojamų tikslų bei uždavinių, utilitariškumo, meniškumo, kokybės ir tradicijos dėmė – uždaviniai, kuriuos Sruoga kėlė tiek valstybės vadovams, tiek ūkio planuotojams, tiek architektams, tiek ir privatiems asmenims:

Negana namus pastatyti gražiai ir parankiai, reikia, kad jų sudėtis atitiktų tautos psichologijos lyčiai ir turiniui, kad būtų pateisinta istorinėmis tautos gyvenimo tradicijomis. Architektūra – visų dailės sričių realingiausia, – architektūra yra gyvenimo reikalas ir padaras, pradžia ir pabaiga. Tai, rodos, neturėtų skambėti paradoksu, kad tautos kultūra yra tuomet patvari, kada jos architektūra įgauna ryškaus pobūdžio. Ne veltui budrioji žmonių sąmonė kiekvieną bakūžės

sklypelį įprasmina, ir pasakas seka, ir jaudinas, giliai pajausdama savo tariamus žodžius. („Lietuvos atstatymo reikalu“, 1919-06-29, p. 1)

Straipsniai „Iš mūsų kultūros laimėjimų“ (1919-12-04) ir „Tadui Daugirdui paminėti“ (1919-11-25) paties Sruogos buvo įvardyti „feljetonėliais“. Feljetonas – tai nedidelės apimties humoristinis arba satyrinis aktualios visuomeninės politinės, moralinės ar kultūrinės tematikos kūrinys, gana dažnas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios spaudoje. Feljetonas įpareigoja kitokiai raiškai, kuri šiuo atveju pajungiama nusivylimui valstybės institucijomis, nuo kurių didele dalimi priklauso kultūrinis gyvenimas, kūrėjų, meno žmonių kūrybos ir gyvenimo sąlygos, apskritai šalies kultūros laimėjimai, atskleisti.

1919 m. lapkričio 24 d. „Vilkolakio“ klube buvo surengtas neseniai mirusio archeologo, dailininko Tado Daugirdo (1852–1919) minėjimas, kuriame Sruogos pranešimą³⁹ perskaitė režisierius Antanas Sutkus, meninę programą atliko pianistė Aleksandra Dirvianskaitė, dainininkė Adelė Nezabitauskaitė, smuikininkas Mykolas Leškevičius ir kiti. Kitą dieną dienraštyje *Lietuva* buvo išspausdinta Sruogos refleksija apie šį renginį pavadinimu „Tadui Daugirdui paminėti“, pasirašyta slapyvardžiu *Padegėlis Kasmatė*. Informacijoje emocionaliai perteiktas turiningo renginio išpūdis, viena kita fraze ar sakiniu referuotas paskirų dalyvių įnašas („P. p. Nezabitauskaitė, Galaunienė, Dirvianskaitė ir p. Leškevičius su trio [...] galutinai pavergė klausytojus“, „Mackevičiaus atsiminimai apie Tada Daugirdą gražiai artisto Pakalkos paskaityti“), disonuojantis su visuomenės abejingumu: „Apytuštėj salėj“ liūdnei, nejaukiai skamba „klaikūs Šopeno „Liūdėjimo maršo“ akordai [...]“. Į pabaigą straipsnis įgyja sarkastiškų intonacijų, ironijos ir dramatismo: „Tat posėdžiui pasibaigus sieloj virpėjo: tegu bus pagarbinta – amžinastis ir daina, ir jų sūnūs – tremtiniai!..“

Feljetonas „Iš mūsų kultūros laimėjimų“ (1919-12-04) ne mažiau emociingas ir ironiškas, tik jame daugiau gyvenimo realijų, bylojančių apie biurokratų mąstysenos atotrūkį nuo meno žmonių kasdienybės. Naujovių bijantys meno vertintojai, kultūros gyvenimo strateguotojai arba gražosi atgalios, į tai, kas jau žinoma, prie ko priprasta, arba kuria savo vertinimų sistemas, kurios tarnauja ne menui ir ne menininkams, o atvirksčiai – yra nukreiptos prieš juos:

³⁹ Balys Sruoga, „Tadui Daugirdui paminėti“: Pranešimas, skaitytas Vilkolakio viešame posėdy 1919 m. lapkričio 24 dieną, in: *Dainava: Literatūros ir dailės lapai*, kn. 1, redagavo Faustas Kirša ir Balys Sruoga, [Tilžė]: Vilkolakio leidinis, 1920, p. 61–65.

Nes iš druskos ir archajinio visuomenės labo pasidirbom prokrusto aršina ir kiekvieną naują įvykį juo matuojam, ir kas netelpa mūsų maste – kapojam ir naikinam [...].

Ir tokias gyvenimo ir darbo sąlygas sudarom, kad visa taip būtų, kaip mes, arba kad nieko nebūtų, ir maldingą veidą padarę, susidedam rankas ant krūtinės ir velionių garbe spekuliuojam, ir atsidėję laukiam, kad kas naujas mirtų... („Iš mūsų kultūros laimėjimų“, 1919-12-04, p. 2)

Aprašoma menininkų realybė primena patarlę apie skęstantįjį, kurio išsigelbėjimas – jo paties rankose (dailininkas x, senatvėje ne kasdien gaudavęs pavalgyti, mirė; dailininkas xx perduoda savo paveikslus perpardavinėtojiui) ir nemariają prasisiekėlių, biurokratų kastą („dar yra mums garsus tėtulis dailininkas zz, kuris kur tik pasirodo, tuoj Meno departamentą turi [...]. Kai jo nėra, tai ir jo departamentas dingsta“), apie kurios klestėjimo mastus rasime ne viename Sruogos straipsnyje kultūros klausimais. Pradėjęs retorikos ironizavimu („Ne, šandie ne apie mūsų kultūros žygius kalbėti negalima, vien tik apie jos – laimėjimus!“), kitais dviem sakiniais rašytojas nusako kultūros srities dinamiką, kuri iš tiesų tėra stagnacija: „Nes žygis reiškia gyvybę ir darbą, o mes toki būt – nenorime. // Nes kultūros darbas yra žmogaus gyvenimo sąlyga, be kurios gyvybė yra neįmanoma, o mes kultūros darbą in corpore – neigiame“. Panašia gradacija grįstas visas straipsnis, o užsklandai panaudoti įžanginiai šūksniai, tik jau su teigiama konotacija, pakiliai deklaruojant neatimamą ne tik menininko, bet ir kiekvieno žmogaus teisę apsispręsti gyventi ir kurti, atsiribojus nuo stagnuojančios sistemos, suteikia žiedinės konstrukcijos formą: „Ne, šiandien apie kultūros žygius kalbėti negalima, vien tik apie – laimėjimus! // Tepkit, vyrai ir moterys, ratus, kad negirgždėtų – mes toli važiuojam!“

Jurgis Blekaitis, prisimindamas Sruogą, rašė, kad jo asmenybėje tilpę „nuotaikų kontrastai – nuo pakiliausio entuziazmo iki visiškos desperacijos – buvo jam lygiai būdingi, kaip daugelis kitų tariamų prieštaravimų, sulydytų jame“⁴⁰. Tai tinka ir kalbant apie jo publicistiką. Jei anksčiau minėti straipsniai „Miestų atstatymo reikalu“ ir „Lietuvos atstatymo reikalu“ parašyti dalykiškai, saikingai vartojant retorines priemones – skaitytoją paveikti siekiama per intelektą, pateikiant istorinius, kultūrinius faktus, jiems būdingas tezinis stilius, definicijų gausa, tai straipsniams „Iš mūsų kultūros laimėjimų“ ir „Tadui Daugirdui paminėti“ būdingesnė metaforų kalba, pakilių intonacijų ir skaudžių įžvalgų disonansai:

⁴⁰ Jurgis Blekaitis, „Balys Sruoga: Asmuo ir teatro kūrėjas“, in: *Aidai*, Augsburgas, 1948-10-19, Nr. 19, p. 403.

Todėl mes, eidami į pasaulį, kurs yra toks liūdnas ir toks žiaurus, ir toks skaudus, mes todėl džiaugiamės, vis dėlto jaučiame, kad jame yra be galo daug šviesaus džiaugsmo ir gausios linksmybės, kad mūsų nauja pasitikta diena yra naujas laimėjimas. („Laurui Stuokai Gucevičiui paminėti“, 1920-01-01, p. 2)

Kai Vilkolakis rengia vakarėlius su šokiais, tai nuo publikos gausybės net sienos braškėdamos linksta, o kai eina kultūros darbas, tai susirenka vos 40–50 žmonių. („Tadui Daugirdui paminėti“, 1919-11-25, p. 2)

Straipsnis „Laurui Stuokai Gucevičiui paminėti“ (1920-01-01) yra Sruogos pranešimas, perskaitytas tame pačiame „Vilkolakio“ klube, minint šio architekto mirties sukaktį. Poetiškas, ekspresyvus, tarsi gimęs iš impulso. Įrėmintas poezijos posmais, skirtais, viena vertus, tautai pažadinti iš lėtargo miego („O jūs pragyvensit pasauly, / Kaip kirminas aklas gyvena – / Nei pasakoj jus paminės kas, / Nei dainą dainuos apie jus!“), kita vertus, įkvėpti optimizmo, tikėjimo, kad tautos talentai, pranašai ar žyniai išves iš šitos tamsos, iš nebūties į kitokį, šviesos sklidiną pasaulį („Ir bedugnė bus šviesu – / Kaip širdyse pranašų – / Kaip kančioje ištremtų“). Lauryno Gucevičiaus vertinimas atspindi XX a. pirmųjų dešimtmečių avangardistines nuostatas, požiūrį į kuriančią asmenybę kaip keičiančią pasaulį⁴¹.

Paskutinius du iš čia aptariamų straipsnių – Pirmojo pasaulinio karo priežastims ir pasekmėms skirtąjį „Europos nerimastis“ (1922-07-27) ir žurnalistikos specifiką, tikslus bei lietuviškos žurnalistikos situaciją analizuojantį „Laikraštiniško menas“ (1924-01-11) – Sruoga parašė jau studijuodamas Miuncheno universitete. Tai analitinio pobūdžio tekstai, turintys aiškią struktūrą, referatyvūs, savo aktualumu pranokstantys tautinius interesus. Straipsnį apie įtemptus Prancūzijos ir Vokietijos santykius, kaistančią politinę atmosferą visoje Europoje Sruoga pradeda gana iš toli ir su jam būdingu romantiniu atspalviu, kuris čia pat įgyja dramatinio niuansų. Taip sukurta emocinė atmosfera panaudojama tolimesnei šių valstybių tarpusavio santykių interpretacijai, taip pat dviejų karų – Prancūzijos–Prūsijos ir Didžiojo karo baigčių pasekmėms Europai analizuoti.

Publicistinis stilius paprastai remiasi bendrine kalba, jis nėra toks vaizdingas kaip grožinė literatūra, nors anksčiau aptartieji Sruogos straipsniai, gal tik išskyrus „Lietuvos atstatymo reikalą“, buvo poetiški, metaforiški, su eilėraščių inkliuzais. Straipsnis „Europos nerimastis“ yra artimas publicis-

⁴¹ Dalia Striogaitė, „Lietuviškas avangardizmas ir jo patirtis“, in: *XX amžiaus lietuvių literatūra*, redaktorius Vytautas Kubilius, Vilnius: Vaga, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1994, p. 122.

tiniam, turinčiam esė bruožų straipsniui. Autorius čia remiasi ne tiek savo asmenine patirtimi, nors studijuodamas Miunchene negalėjo neįsakyti ir nematyti, kokiomis nuotaikomis gyvena bent jau Vokietija, kiek kitų asmenų – rašytojų pozicija straipsnyje liečiamais klausimais, vardija jų pavardes (Paul Clodel, Morice Barres, Romain Rolland), juos cituoja:

Šaukė savo tautą jos geresnieji sūnūs – Paul Clodel, Peguy, Morice Barres ir tūkstančiai kitų, kurių balsai gal ne tokie skardūs, bet kurie kartais dar giliau krito į žmonių širdis. Trisdešimts metų jie ižėistą prancūzų tautos didybę kaitino, degino žodžiais ir eilėmis, kad ji kalavijas pasidarytų, kad jų nepakenčiamo priešininko širdį persmeigti! Trisdešimts metų jie nieko kito neminėjo, kaip tik pralaimėjimą ir būsimąjį laimėjimą, visuomet seną žaizdą, jei ji užgyti norėjo, atnaujindami, vėlei ir vėlei jaunuomenę, jei ji taikintis norėjo, sujaudindami fanatinga pagunda. Iš rankos į ranką skleidė šį degantį pagiežos fakelą, visuomet pasirengę mesti jį į Europos parako indą (S. Zweig). [...] Romain Rolland su savo neskaitytais draugais visą savo gyvenimą pašventė tam, kad išvengus karo tarp prancūzų ir vokiečių, kad sugriovus prancūzuose karo ideologiją, kad tautos kuriamąsias pajėgas nukreipus tikrai kūrybos keliu, tai jis buvo pasmerktas, paniekintas ir galų gale išstremtas. Prancūzai gyveno vien tik revanšo idėja. („Europos nerimastis“, 1922-07-27, p. 3)

Didysis karas nugalėtojus paverčia pralaimėtojais, revanšas tarsi pasiektas, bet pralaimėjusioje Vokietijoje politinę persvarą vis labiau įgauna reakcingieji dešinieji, o tautos „neapykanta prancūzais eina [...] drauge ir su neapykanta valdžios ir respublikos“ („Europos nerimastis“, p. 4). Lygiosios neįvyko. Iškėlęs sau užduotį atskleisti ne tik esamos situacijos priežastis, bet ir pasekmes, Sruoga priežasčių ieško žmonių psichologijoje ir politikų gebėjime ja manipuliuoti. Kad išlaikytų skaitytojo dėmesį, nes straipsnis netrumpas, minties dinamiką, menamą dialogą ir paverstų skaitytoją bendraautoriumi, kartu ieškančiu atsakymo, rašytojas tris kartus pakartoja retorinį klausimą „Kas kaltas?“ ir pateikia atsakymą:

Kas kaltas, kad 1914 metais užsidegė Europa vienu beprotybės gaisru, kuris nušė į nebūtybę tiek žmonių, tiek turto, visą Europą padarė nuskurusia elgeta, kad nebėra tokio praeivio, kuris nesišlykštėtų tam elgetai išmaldos mesti – kas kaltas? Versalės vadinamoji sutartis vadinamos taikos sako aiškiai, kad tai yra vokiečiai, vokiečių tauta, ir kad didieji karo kaltininkai esą turi būti nubausiti. Ir net daromi teismai ir baudžiama žmonės, kurie gal tikrai savo tarnybos pareigas ėjo, kurie gal tikrai patys buvo nekalta, pati savj nieko nenusivokiantį auka... [...]

Kas kaltas, kad taip yra? Žinoma, tie, kurie valdo, kurie santarvės reikalavimus vykdo!.. O valdžią Vokietijoje sudaro, kaip žinoma, centras ir socialdemokratai. Vadinas, opozicija – bolševikai ir dešinieji. [...]

Bet neapykanta nuosakiai sistematingai sėjama į žmonių širdis, ir kad ją sėti – nesustojama nei ties jokiais priemonėmis. Vokiečiai kantriai kenčia, pasiilgusiai laukia tos tolimos valandos, kada jie vėl laimėtojai, kada neapkenčiamas priešininkas gulės persmeigta širdimi, kad gal jau niekuomet nebepasikelti... Europa apsvaigo kažkokiu kraujo ir neapykantos kvaituliu, kaip girta ant prapulties krašto beprotybės triumfo šoki šoka, o žemė supas po kojų! Ir prancūzai, šios dienos laimėtojai, net kilniausį tikslą – sugriautų namų ugnelių atstatymą pavertė keršto ir pasityčiojimo įrankiu, iki šiol nieko nepadarė, kad neapykantą padaryti psichologiniai negalima, kad kerštas būtų, nereikalingas kad galėtų įvykti taika, visų pirma taikos jausmų vedama. („Europos nerimastis“, p. 3–4)

Taigi pasitelkus asociacijas, sugretinimus, retorines figūras, palaikant emocinį krūvį straipsnyje ne tik apžvelgiamas platus istorinis laikas ir lemtingi įvykiai, ne tik pateikiama jų analizė, bet ir atskleidžiamos juntamos bei nuspėjamos pasekmės: „[r]usų badas ir netvarka davė ir dovanojo Rusijai bolševizmą“, „Europa apsvaigusi kažkokiu kraujo ir neapykantos kvaituliu“, prancūzai „sugriautų namų ugnelių atstatymą pavertė keršto ir pasityčiojimo įrankiu“, galiausiai „Amerika nusigrėžė nuo Europos“ („Europos nerimastis“, p. 4). Po tokių išvadų užbaigoje, kaip ir įžangoje, vėl apeliuojama į skaitytojo jausmus, į emocines patirtis, vartojama poetinė ir magiškojo realizmo leksika: „Ties dar neapžėlusiais kapais, ties dar nenudžiūvusiomis ašaromis, ties dar nesupuvusiais milijonų žmonių kaulais naujos beprotiškos prakeikimo dainos dainuojama, o dar nenukritusiose ūkanose naujos mirties šmėklos slanko...“ (*Ibid.*, p. 4). Galiausiai retoriškai klausiamo: „Ar beliks tų, kuriems reikės galvas pelenais barstyti?!...“ (*Ibid.*, p. 4).

Straipsnis „Laikraštiniuko menas“ (1924-01-11) taip pat yra panašios struktūros ir stilistikos, tik jame remiamasi kultūros faktais ir žvilgsnis čia krypsta ne į karo, o į žurnalistikos raidos istoriją, keliant klausimą, „ar laikraštiniuko darbas yra kūryba, ar tai yra menas?“ („Laikraštiniuko menas“, p. 5).

Audronė Bitinienė lietuvių publicistikos užuomazgas stiliaus prasme sieja su Mikalojaus Daukšos „Prakalba į malonųjį skaitytoją“, o funkcionalumo – su Rytų Prūsijoje spausdintu leidiniu *Nusidavimai Dievo karalystėje* (1823–1825), Didžiojoje Lietuvoje – su Lauryno Ivinskio *Metskaitliais* (1846–1862)⁴² ir teigia, kad XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje publicistinis stilius, taigi ir publicistikos žanras, dar nebuvo susiformavęs, nes publicistika, kaip joks kitas žanras, yra itin glaudžiai susijusi su stiliumi. „Laikraš-

⁴² Audronė Bitinienė, *Publicistinis stilius*, p. 26.

tis, dienraštis – moderninės civilizacijos vaisius“ („Laikraštinko menas“, p. 4), – pradeda straipsnį Sruoga. Kadangi publicistiniai tekstai dažniausiai skelbiami laikraščiuose, bent jau kai nebuvo kitokių medijų, ji dažnai tapatinama su žurnalistika, tad Sruogos klausimas yra logiškas ir deramas. O Leono Gudaičio žodžiais, tai bene pirmas kartas lietuvių literatūrologijoje, kai toks klausimas formuluojamas ir bandoma apibrėžti, kas yra žurnalistika, koks jos santykis su menu, kokių kompetencijų reikia žurnalistui ir kaip jį atskirti nuo šarlatano. Straipsnis taip pat skirtas ir oficiozo *Lietuva* penkmečiui, tad jo pabaigoje trumpai apžvelgiama ir šio laikraščio paskirtis, prioritetai bei sunkumai, ypač susiję su redaktorių kaita⁴³, kuriuos, pasak Sruogos, jis atlaikė ir savo paskirtį atliko. Ir šiame trumpame *Lietuvos* vertinime straipsnio autorius, nors ir netiesiogiai, nurodo publicistikos paskirtį – informuoti ir formuoti. Informuoti kiek galima objektyviau, sutaikant savyje skirtingas politines pažiūras, ir formuoti kuo konstruktyvesnę visuomeninę nuomonę:

Iš visų lietuvių laikraščių „Lietuvos“ padėtis yra sunkiausia.

Ji iš esmės tėra tikrai teigiamos minties skelbėja. Ji iš esmės negali kinkytis tokio smagaus laikraštinio arkliuko, kaip atri polemika. Ji iš esmės yra pašaukta skelbti meilę, tuo tarpu kai siaučia laukinė neapykanta ir neraliuota tinginystė. Pagaliau ji yra pašaukta atstovauti g y v e n a m o s i o s politikos mintį [...].

Ir antra – „Lietuva“ dažnai yra priversta atstovauti ne kolektyvinę, bet sudėtinę mintį. Gal iš tikrųjų reikia būti laikraštinku, kad suprasti, kokia tai yra kančia skelbti sudėtinę mintį, tarp dviejų ar trijų kėdžių pasodintą! [...]

Bet „Lietuva“ vis tikrai tarp tų kėdžių sudarė iškilesnę vietelę ir padarė taip, kad jos mintis ne kėdžių tarpe sėdi, bet ties jomis, ir remias ne kėdžių kojomis, bet moraliniu stulpu, kuris dešimteriopai storesnis už visas jas, krūvon sudėtas. Kiek kaitaliojos, metaforingai pasakius, tujų kėdžių turinys ir tie, kurie šiuo žygiu turi teisės pasakyti – gyvenimą iš to ir to kampo ir tuo bei tuo veidrodžiu vaizduoti – vis tikrai „Lietuva“ buvo pastoviausios valios reiškimas. („Laikraštinko menas“, 1924-01-11, p. 7)

Penkerių metų laikotarpiu dienraštyje *Lietuva* publikuotus Balio Sruogos straipsnius galima sieti su tokiais publicistikos žanrais kaip vedamasis arba redakcinis straipsnis, analitinė ir meninė publicistika, esė. Nepaisant žanrinės ir stilistinės įvairovės, Sruogos publicistikos tekstuose juntamas konkrečių faktų, įvykių, kultūros apraiškų vertinimas, jie atspindi visuome-

⁴³ Dienraštis *Lietuva* buvo Ministro Pirmininko žinioje, jis skirdavo ir vyriausiąjį redaktorių. Todėl redaktoriai keitėsi beveik kartu su vyriausybėmis, kurias formuodavo arba Lietuvos krikščionys demokratai, arba liaudininkai bei socialdemokratai, arba tautininkai.

nei aktualias problemas, teigia tam tikrą požiūrį ir skatina veikti. Žvelgiant iš dabarties perspektyvų, Sruogos publicistika reikšminga įvairiais aspektais, o ypač – žanro raidos ir kultūros istorijos.

BALYS SRUOGA'S JOURNALISTIC WRITINGS IN THE DAILY *LIETUVA*, 1919–1924

Summary

Journalistic writings of Balys Sruoga (1896–1947) are the least examined part of his creative legacy. Most of his journalistic articles are still scattered across the periodicals of the first half of the twentieth century; they are signed by different pseudonyms and possibly not all of them have been revealed or misattributed. The paper gives an overview of Sruoga's articles in the daily *Lietuva* published within the period of five years (1919–1924) when he lived in Kaunas, and from 1921 when he was studying at the University of Munich, Germany. This period coincides with the first five years of the existence of the daily and with the beginning of the development of Lithuanian journalistic writing. The articles selected for analysis reveal the topicalities of the establishment of the young independent state, the interaction between culture and society, the shortcomings and objectives of the period's journalism, and the political situation in the neighbouring countries. They also enable grasping the emerging genres and stylistics of journalistic writing. The conclusion drawn is that Sruoga's articles represent the qualities of different journalistic genres: the editorial, analytical, and artistic journalist writing. The features that connect them are informativeness, persuasion, and a broad diversity of expressive forms, from thesis and analysis to the use of rhetoric figures and poetical inserts. Assessment of facts, events, and cultural manifestations are palpable in Sruoga's journalistic writing: it suggestively reflects issues that are relevant to society. Looking from the present perspective, Sruoga's journalistic writings are significant in various respects, especially in genre development and cultural history.